

Pragmàtica i anàlisi del discurs

Pragmatics and discourse analysis

Núria ALTURO

Universitat de Barcelona

RESUM

L'objectiu d'aquest article és mostrar la relació entre els objectius generals dels estudis de pragmàtica i anàlisi del discurs en la lingüística moderna i les línies de treball que han predominat en els estudis d'aquest àmbit que han pres com a objecte d'anàlisi la nostra llengua. Es parteix de l'assumpció que la pragmàtica i l'anàlisi del discurs constitueixen, en sentit ampli, una única disciplina científica que es caracteritza per oferir una visió funcional interdisciplinària sobre l'ús del llenguatge i la comunicació, i que els objectius generals d'aquesta disciplina responen a dos interessos bàsics: l'estudi dels processos d'ús i l'anàlisi de la relació entre l'ús i les estructures. A partir d'aquests dos interessos s'articulen una sèrie d'objectius científics interdependents que la recerca sobre la llengua catalana ha atès amb més o menys atenció.

PARAULES CLAU: pragmàtica, anàlisi del discurs, català.

ABSTRACT

The aim of this article is to show the relationship between the general goals of pragmatics and discourse analysis research in modern linguistics and the particular goals of Catalan pragmatics and discourse analysis research. It is assumed that pragmatics and discourse analysis can be considered, on the whole, to be a single scientific discipline, the general aim of which is to offer an interdisciplinary functional view of language use and communication. According to this general aim, pragmatic and discourse analysis studies seek explanations on both use processes and the relationship between language use and language structures. From these two areas of interest, a series of interdependent scientific objectives have developed that have been studied to varying extents in Catalan language research.

KEY WORDS: Pragmatics, discourse analysis, Catalan.

1. INTRODUCCIÓ

El desenvolupament dels estudis de pragmàtica i anàlisi del discurs a casa nostra ha estat tutelat, des dels inicis, per autors que han contribuït a la definició, la difusió i el desenvolupament d'aquests estudis. Aracil (1982, 1983), Salvador (1984a, 1984b, 1990, 1997), Rigau (1981), Cabré (1984), Viana (1986), Bassols (1989),

Payrató i Salvador (1990), Boix i Payrató (1997), Piquer (2000), el monogràfic de *Noves SL* «El calidoscopi pragmàtic» (Payrató (ed.), 2003) i, recentment, Payrató (2009) i Robles (2009) són treballs programàtics o de revisió de les línies d'investigació en un determinat període que ens permeten traçar amb claredat la línia evolutiva de la investigació en pragmàtica i anàlisi del discurs: des d'uns inicis que hem de situar en els primers vuitanta, amb la introducció de conceptes i models teòrics que s'imposen en l'àmbit internacional, cap a un desenvolupament posterior de la recerca sobre el català que ha estat lligat, sobretot, a l'interès per uns temes determinats. Els estils discursius, la llengua dels polítics, dels mitjans de comunicació, la construcció de la identitat en el discurs, els aspectes pragmàtics de la traducció, els models de llengua, la pragmaestilística, la fraseologia, la dixi, la modalització, la cortesia i els marcadors i connectors són els temes que més han atret l'atenció de pragmatistes i analistes del discurs.

Tot i que han estat descrites com a disciplines independents (Payrató, 2009), l'afinitat d'interessos entre la pragmàtica i l'anàlisi del discurs és acceptada de manera tàcita pels estudiosos de la llengua catalana,¹ que en canvi semblen distingir amb claredat la línia d'investigació que delimiten conjuntament la pragmàtica i l'anàlisi del discurs d'altres línies de treball que centren l'atenció de disciplines veïnes, especialment la sociolingüística, però també els estudis gramaticals basats en l'ús. Certament, les fronteres entre les disciplines que s'ocupen de l'estudi de l'ús del llenguatge en context són límits difusos, en què el fet de donar més pes als aspectes socials, per exemple, ens situa en la sociolingüística, alhora que posar el focus en les unitats discursives ens situa en l'anàlisi del discurs, o l'interès per la funció persuasiva del text en la tradició, antiga i nova, de la retòrica, que es pot integrar avui en el camp ampli de l'anàlisi del discurs. En qualsevol cas, molts dels autors que han fet estudis sobre la pragmàtica del català han fet també anàlisi del discurs català, i si s'han acostat a la sociolingüística ha estat en uns moments, els anys vuitanta, en què la disciplina pragmàtica encara no s'havia consolidat en l'àmbit dels estudis sobre el català, i la sociolingüística es constituïa, en canvi, com el marc natural a partir del qual es podia observar l'ús del llenguatge. D'altra banda, els estudis sobre la gramàtica del català han tendit cada cop més, especialment des dels primers noranta, a observar dades textuais produïdes en contextos naturals o semiorientats, cosa que ha afavorit que s'ultrapassessin els límits de les unitats considerades tradicionalment, i que en l'anàlisi gramatical es prenguessin també en consideració el discurs i el context. En aquesta perspectiva se situa la lliçó inaugural del curs 2007-2008 de l'Insti-

1. L'afinitat d'interessos entre la pragmàtica i l'anàlisi del discurs s'insinua, a casa nostra, en els treballs que en els vuitanta malden per definir una nova disciplina que es distancia de la gramàtica tradicional i els estudis sociolingüístics dels seixanta i els setanta. Aracil, en un treball escrit el 1978 que es publica el 1982, parla d'una nova disciplina autònoma («nova» en l'àmbit de la lingüística catalana) que s'hauria d'ocupar dels usos lingüístics en els diversos contextos comunicatius i que tindria com a unitat de treball el discurs o text. Els termes *pragmàtica* i *anàlisi del discurs* apareixen en aquesta època com a denominacions possibles d'aquesta nova disciplina (Viana, 1986).

tut d'Estudis Catalans, impartida per M. Josep Cuenca amb el títol «La pragmàtica en la gramàtica» (Cuenca, 2009).

L'objectiu d'aquest article no és contribuir al retrat de la recerca sobre pragmàtica i anàlisi del discurs amb un nou recull dels estudis realitzats —la panoràmica que ofereixen els treballs que hem citat fins ara aporta informació suficient en aquest sentit. El que es pretén, en canvi, és mostrar quines han estat les línies de treball dominants en els estudis de pragmàtica i d'anàlisi del discurs a casa nostra en relació amb els objectius generals d'aquests estudis en la lingüística moderna.

Aquest objectiu parteix de l'assumpció que la pragmàtica i l'anàlisi del discurs constitueixen, en sentit ampli, una única disciplina científica que es caracteritza per oferir una visió funcional interdisciplinària sobre l'ús del llenguatge i la comunicació, i que els objectius generals d'aquesta disciplina responen a dos interessos bàsics: l'estudi dels processos d'ús i l'anàlisi de la relació entre l'ús i les estructures. A partir d'aquests dos interessos s'articulen una sèrie d'objectius científics interdependents, entre els quals destaquen els següents:²

1. Donar compte del paper de la intencionalitat en l'activitat lingüística.
2. Donar compte de la relació entre l'activitat lingüística i la cultura.
3. Donar compte de la relació entre l'activitat lingüística i el context social.
4. Donar compte de la implicació del processament cognitiu en la producció i en la interpretació del llenguatge en context.
5. Donar compte de la naturalesa del significat en l'activitat lingüística.
6. Donar compte de la relació entre l'ús i els recursos estructurals del llenguatge (fònics, morfològics, lèxics, sintàctics, discursius).

En els apartats següents veurem de quina manera han estat atesos aquests objectius en els estudis de pragmàtica i d'anàlisi del discurs que han pres com a objecte d'anàlisi la nostra llengua. Les referències bibliogràfiques tenen una funció exemplificadora, i en cap cas esgoten la llista de publicacions sobre els temes que comentem.

2. LA INTENCIONALITAT EN L'ACTIVITAT LINGÜÍSTICA

La reflexió sobre el paper de la intencionalitat en l'activitat lingüística vincula la pragmàtica amb la tradició filosòfica. L'estudi dels *actes de parla* està relacionat, en primer lloc, amb aquesta reflexió: quan diem «fa fred», per exemple, ho fem amb la doble intenció que es reconegui el nostre compromís amb la certesa d'aquesta afirmació i que la nostra audiència arribi a saber o creure que fa fred. A més, podem tenir altres propòsits indirectes com, per exemple, insinuar que caldria tancar la finestra o

2. Cadascun d'aquests objectius relaciona la pragmàtica i l'anàlisi del discurs amb les diverses tradicions que les han configurat: filosòfica, sociològica, antropològica, psicològica i cognitiva, lingüística, literària. Pel que fa a la relació entre aquestes tradicions i el desenvolupament de la pragmàtica i l'anàlisi del discurs vegeu, per exemple, Calsamiglia i Tusón (1999) i Verschueren (1999).

posar-se un abric abans de sortir al carrer. La locució, doncs, es produeix amb propòsits il·locutius i perlocutius.

La noció de *acte de parla* ha esdevingut un concepte central en la recerca pragmàtica i ha estat objecte de discussió i revisió durant dècades. En l'àmbit català, la noció de *acte de parla* es va incorporar des dels inicis a la formació universitària, i és habitual trobar un capítol sobre els actes de parla en els manuals que s'han anat publicant (Payrató, 1999; Bassols, 2001). Tanmateix, hi ha hagut poca revisió crítica del concepte i una absència notable de recerca centrada exclusivament en la realització dels actes de parla. El que trobem, en general, són estudis en què els actes de parla (i sobretot algun tipus particular d'acte) són les unitats d'anàlisi a partir de les quals s'observen fenòmens com ara la cortesia (Guzmán, 2002; Marín, 2004), la modalitat oracional (Payrató, 2002), o la gramaticalització (Alturo i Chodorowska-Pilch, 2009).

D'altra banda, la intencionalitat s'ha relacionat amb l'estructuració *retòrica* (o *intencional*, o *accional*) del discurs, especialment a partir de la investigació sobre la coherència discursiva en l'àmbit de l'anàlisi del discurs. L'estructura *retòrica* del discurs, que depèn de les intencions del parlant, contrasta en aquests treballs amb l'estructura *seqüencial* (o *textual*), lligada a la textura del text, i l'estructura *ideacional*, que es correspon amb l'establiment de relacions logicosemàntiques entre segments del text. Una aportació rellevant en aquesta línia és, sens dubte, el treball de González (2004) sobre els marcadors pragmàtics dels textos narratius en anglès i en català. A més, es pot citar la utilització dels actes de parla per a explicar la funció retòrica de la metàfora en els titulars de premsa (Teruel, 1997), l'anàlisi de l'argumentació com un acte de parla complex, d'acord amb la teoria pragmatològica de l'argumentació (Bassols, 2006), o l'aplicació a l'estudi de la coherència i la cohesió en català del model de la gramàtica discursiva i funcional (*Functional Discourse Grammar*), en el qual els actes de discurs són la unitat bàsica d'anàlisi (Alturo i Hengeveld, 2010).

Altres aspectes de la intencionalitat més allunyats de l'interès lingüístic es relacionen, per exemple, amb l'ús del llenguatge com a matèria primera en la literatura (Maingueneau i Salvador, 1995), com una forma d'adscripció a un determinat col·lectiu ètnic, cultural o social (Boix, 1993; Pujolar, 1997), o com un recurs de manipulació ideològica d'individus o col·lectius (Laborda, 1993; Bassols, 2007).

3. L'ACTIVITAT LINGÜÍSTICA I LA CULTURA

Un altre dels objectius que es planteja la pragmàtica és la caracterització dels aspectes culturals de la comunicació humana, que es relaciona molt estretament amb la relació entre l'activitat lingüística i el context social (vegeu l'apartat 4). El contrast entre la diversitat cultural i la universalitat en l'acte de comunicació es manifesta, per exemple, en la diferència entre l'acte de *batejar* i l'acte de *afirmar*: el primer depèn de l'existència d'algunes institucions o uns hàbits culturals específics; el segon és un acte pragmàtic universal, que podem trobar en qualsevol cultura.

En relació amb aquesta qüestió, s'han tractat temes com la comunicació intercul-

tural i internacional, sovint des del camp de la traductologia, la sociologia o l'ensenyament de llengües (Nussbaum, 1992; Cuenca i Todolí, 1996; Salvador i Guzmán, 1999; Guasch i Nussbaum (ed.), 2007). A més, s'ha comparat l'ús dels recursos estructurals en català i en altres llengües (Berenguer i Salvador, 1998; Cuenca, 2003; González, 2004), s'ha estudiat la representació discursiva de la identitat (Pujolar, 1997; Ribas, 2000) o s'ha observat el paper de la cultura en la recepció i la creativitat literàries (Meseguer i Villanueva (ed.), 1998). D'altra banda, l'anàlisi de les normes convencionals de l'ús lingüístic s'ha desenvolupat sobretot en relació amb l'anàlisi de la conversa i l'estudi de la cortesia (Tusón, 1995; Payrató, 1996; Vilà i Grau (ed.), 2007).

4. L'ACTIVITAT LINGÜÍSTICA I EL CONTEXT SOCIAL

L'interès per la relació entre l'activitat lingüística i el context social ha motivat bona part de la recerca micropragmàtica sobre la interacció cara a cara i les propostes més generals sobre el paper del llenguatge en la vida social dels parlants, que són l'objecte d'altres treballs d'aquest monogràfic. Alguns dels temes que es tracten són les relacions de poder, la construcció de la identitat i la relació entre discurs i ideologia. L'estudi de les normes convencionals de l'ús del llenguatge, que hem comentat en l'apartat anterior, té a veure amb aquesta qüestió, a més de la recerca vinculada a la intencionalitat de l'activitat lingüística (vegeu l'apartat 2) i la que s'ocupa de l'adaptabilitat del llenguatge als contextos històrics, geogràfics, socials i funcionals en què s'utilitza.

La recerca sobre la construcció de la identitat a través del discurs, en l'àmbit català, s'ha desenvolupat, per exemple, en el marc del *model dialògic* de Bakhtin (Pujolar, 1997) i l'*anàlisi crítica del discurs* (Ribas, 2000). Altres treballs sobre discurs i identitat han adoptat la perspectiva de la psicologia social del llenguatge (Boix, 1993) o de la sociolingüística de la interacció (Tusón, 1995). Finalment, l'adaptabilitat del llenguatge s'ha estudiat sobretot en relació amb la variació funcional.³ Pel que fa a aquest tema, ha predominat una certa tendència a integrar diferents propostes teòriques: els primers estudis de Payrató (1985, 1996), per exemple, es fonamentaven sobretot en plantejaments funcionals i etnolingüístics, però també treien profit d'algunes aportacions de la filosofia (particularment en relació amb els actes de parla i la lògica de la conversa) i de l'anàlisi del discurs. Viana (2004), d'altra banda, ha combinat amb encert l'anàlisi conversacional amb l'etnografia, l'hermenèutica i la narratologia.

5. LA IMPLICACIÓ DEL PROCESSAMENT COGNITIU EN LA PRODUCCIÓ I EN LA INTERPRETACIÓ DEL LLENGUATGE EN CONTEXT

L'objectiu 4 s'ocupa dels processos mentals implicats en la producció i en la interpretació del llenguatge en context, i relaciona la pragmàtica i l'anàlisi del discurs amb

3. Vegeu el recull que fa Payrató (2009) dels treballs més representatius publicats entre 1997 i 2008.

les disciplines que s'ocupen de manera més activa d'aquest tema: la psicolingüística, la lingüística computacional i les ciències cognitives en general. En l'àmbit de la pragmàtica i l'anàlisi del discurs, aquest objectiu es concreta en l'estudi dels processos mentals implicats en l'ús del llenguatge. La recerca sobre aquesta qüestió en relació amb el català inclou els estudis que es basen en la *teoria de la pertinència*⁴ (Bach, 2001);⁵ alguns treballs que adopten la *teoria comunicativa de la terminologia* proposada per Cabré (1999) des d'una perspectiva semàntica i pragmàtica, cognitiva i comunicativa; les propostes de Cuenca i Marín (2001) sobre la gramaticalització dels connectors i sobre les interjeccions, o els treballs sobre la representació discursiva dels tipus de situacions (Alturo, 2001). La metàfora, que Teruel (1997) havia tractat com un instrument de l'acció comunicativa, comença a ser observada com un mecanisme de categorització a partir de la introducció de la lingüística cognitiva, el funcionalisme americà (l'anomenada *gramàtica emergent*) i els models *construccionistes*, que arriben, sobretot, de la mà dels lingüistes valencians, i que han tingut una implantació més reduïda del que hauria estat esperable.⁶ Menys coneguts en el nostre àmbit (potser perquè sovint apareixen en publicacions en anglès on el català és una més entre un conjunt de llengües objecte d'estudi) són els treballs que adopten models lingüístics formals de *semàntica* i *pragmàtica*, que expliquen la generació dinàmica del llenguatge natural a partir de les conceptualitzacions semàntiques, les funcions pragmàtiques i la informació contextual (Mayol, 2008; Villalba, 2008).

Aquest objectiu també motiva l'estudi dels fenòmens lingüístics que indiquen la consciència metapragmàtica dels parlants: els díctics en general, que es relacionen necessàriament amb els canvis en el context d'ús (Nogué, 2008; Fitó, 2009); els connectors i els marcadors del discurs (Cuenca, 2006; González, 2004); els mecanismes contextualitzadors, és a dir, els senyals lingüístics que ens ajuden a interpretar el significat en relació amb el context sociocultural (Cots *et al.*, 1989); la modalització (Grau, 2003; Vilà i Grau (ed.), 2007); les respostes que anticipen possibles reaccions a allò que acabem de dir («Que tens feina? No, però no treballaré si no em pagues»), que enllaça amb la tradició semàntica i pragmàtica de l'estudi de les inferències, lligada a l'objectiu que comentem en l'apartat següent (Bassols, 1990); la negociació del significat (que implica l'ús de recursos com l'autocorrecció o les pauses, entre d'altres) (Bach, 2001), etc.

4. En la tradició catalana, parlen per primera vegada de *pertinència* Rigau (1981), en presentar el *principi de cooperació* de Grice, i Espinal (1988), que presenta la *teoria de la pertinència* de Sperber i Wilson.

5. Bach (2001) aplica el principi de pertinència a partir de les propostes de la *pragmàtica integrada* de Moeschler, Luscher i d'altres, en la tradició francòfona.

6. Vegeu, tanmateix, el volum monogràfic sobre fraseologia de la revista *Caplletra*, núm. 18 (1995), o Vallès (2004), sobre la creativitat lèxica.

6. LA NATURALESA DEL SIGNIFICAT EN L'ACTIVITAT LINGÜÍSTICA

L'objectiu 5 vincula la pragmàtica i l'anàlisi del discurs a les tradicions filosòfiques i lingüístiques i, especialment, a la recerca en l'àmbit de la semàntica. Aquest objectiu es refereix al tema de la interpretació dels enunciats o, més específicament, de la manera com afecten els factors contextuals la interpretació dels enunciats. Per exemple, interessa a la pragmàtica explicar la diferent interpretació d'una expressió com «Em caus bé» si la diu una noia a un noi que acaba de conèixer o si la diu la mateixa noia al mateix noi després de mesos de festeig i després que ell li hagi dit «T'estimo». Si en el primer cas el noi ho veu com una valoració positiva, que desperta bones expectatives, en el segon ho sent com una resposta negativa. La diferència no depèn del contingut d'allò que diu la noia, sinó de l'aplicació d'un principi pragmàtic general: quan avaluem alguna cosa en relació amb una escala de valors, posar-la en un punt concret de l'escala implica que tots els valors més alts esdevinguin inadequats. La nostra percepció que *estimar* és més amunt que *caure bé* en una escala de valoració dels sentiments fa que en el segon context l'expressió «Em caus bé» sigui interpretada com a «No t'estimo». Però aquesta no és una interpretació adequada d'«Em caus bé» en el primer context. La pragmàtica, de bracet amb la semàntica, ens ajuda a explicar la diferència entre allò que es diu i allò que és implicat pel fet de dir-ho. En aquesta línia, s'han tractat temes com la referència i les inferències (implicacions, pressuposicions i implicatures conversacionals) que es donen en el procés d'interpretació dels enunciats. Se situen aquí els estudis sobre el català que s'emmarquen en la teoria de la pertinença i en la investigació sobre les inferències semàntiques i pragmàtiques, que ja hem comentat en apartats anteriors.

Altres qüestions més generals, que inclouen les anteriors, interessen també a la pragmàtica, al costat de la semàntica: la mateixa noció de *significat*, la relació entre l'estructura semàntica i l'estructura conceptual (i si són necessàries totes dues), la diferència (si és que n'hi ha) entre la semàntica lèxica i la semàntica oracional, el procediment de la composició semàntica en unitats d'ordre superior, la possibilitat que hi hagi diversos nivells de significat o una única dimensió semàntica, l'ancoratge contextual del significat lingüístic, l'articulació del significat en unitats supraoracionals, així com la relació entre totes aquestes qüestions i els altres objectius a què fem referència en aquest article. Els treballs que hem citat en l'apartat 5 se situen de manera més o menys clara en aquesta línia, al costat de treballs que plantegen específicament el problema de la naturalesa del significat (Espinal, 1988) o els treballs que descriuen el significat pragmàtic d'unitats lingüístiques de diversa mena (especialment els estudis sobre marcadors discursius i fraseologia, que citem en altres apartats).

7. L'ANÀLISI DE LA RELACIÓ ENTRE L'ÚS I LES ESTRUCTURES

L'objectiu 6 s'interrelaciona estretament amb tots els objectius anteriors. La pragmàtica focalitza el procés d'ús del llenguatge, i, en conseqüència, els objectius 1 al 5 són

bàsicament processuals. Però els processos d'ús impliquen l'existència d'objectes estructurals específics (de diversos nivells), i de principis d'estructuració, que es veuen afectats de diverses maneres pels processos que intervenen en l'ús. La pragmàtica, doncs, s'ha d'ocupar també de definir aquests objectes i els principis que els regulen.

En aquesta línia interessa, per exemple, la selecció, en un determinat context, d'una *varietat* (o *codi*) geogràfica, social o funcional d'una llengua; o l'alternança en l'ús de diverses varietats: un tema que la lingüística catalana ha observat sobretot des de la perspectiva sociolingüística. En concret, la recerca sobre la variació funcional (que inclou els registres, els gèneres i els estils) ha produït una nombrosa bibliografia sobre el català (vegeu Payrató, 2009). A més, cal tenir en compte la línia incipient dels estudis multimodals (Payrató *et al.*, 2004; Fitó, 2009).

Un altre nivell estructural que interessa a la pragmàtica és l'*estructura fònica*: la prosòdia, l'entonació, les pauses, els grups fònics, les vacil·lacions, l'accent, la velocitat, el ritme, la qualitat de la veu. La manera com s'interpreti «Ostres! Neva!» dependrà no només del context en què ho dic, sinó de l'entonació amb què ho faig (puc estar contenta perquè fa temps que no veig nevar, o disgustada perquè si neva no puc anar a esquiar). També interessen els canvis en el sistema fonològic, en tant que, per exemple, poden ser indicadors de certs canvis en el context (com la presència o l'absència de forasters). Entre els estudis que tracten de manera més o menys central la funció pragmàtica de l'estructura fònica en català trobem, per exemple, Prieto (1995 i 2002), Carrera (1998), Pradilla i Prieto (2001) o Payà (2004).

També la derivació, la flexió, la composició, el funcionament de l'anàfora, la tria de determinats mots (noms, verbs, etc.) o partícules (com els marcadors del discurs), que situem en el nivell lèxic o el morfosintàctic, tenen a veure amb aspectes de l'ús i interessen, per tant, la pragmàtica. La flexió verbal, per exemple, és un recurs modalitzador que es pot usar per expressar la convicció o el dubte respecte dels fets que afirmem. D'altra banda, l'anàfora ens permet establir una relació de coreferència entre dos termes que contribueix a la cohesió del discurs. Els nombrosos treballs sobre la cohesió semàntica en català (per exemple, Cuenca, 2006), els marcadors discursius (González, 2004) o la modalització (Payrató, 2002; Grau, 2003) han fet aportacions rellevants en aquesta línia.

En el nivell dels sintagmes i de les oracions se situa la reflexió sobre alguns temes centrals de la pragmàtica que ja hem comentat (els actes de parla, les inferències, la modalitat...). Un altre tema molt estudiat des de la pragmàtica, en aquest nivell, és el de les relacions funcionals entre constituents nominals: les funcions gramaticals, el cas, els papers temàtics (o semàntics). Aquestes distincions abasten un conjunt de recursos gramaticals que el parlant té a la seva disposició a l'hora de conceptualitzar una situació de diverses maneres (no és igual dir «Aquestes camises no es venen» que «No he pogut vendre aquestes camises»); és a dir, tenen a veure amb la generació del significat en el nivell oracional. També es tracta, en el nivell oracional, el tema de l'ordre dels mots: alguns canvis d'ordre no es poden explicar sense la pragmàtica, com la diferència entre «El Joan vindrà» i «Vindrà el Joan». Podem citar per exemple, en relació amb aquests temes, els treballs de Vallduví (2002) i Villalba (2007).

D'altra banda, l'anàlisi d'unitats d'ordre supraoracional inclou l'extensió a aquest nivell de la teoria dels actes de parla, tradicionalment limitada al nivell oracional: *anunciar, instruir, prescriure, proposar...* són tipus d'accions verbals que es poden realitzar tant en el nivell oracional com en altres nivells supraoracionals, com hem vist en l'apartat 2 a propòsit de l'argumentació. Més enllà de l'oració se situa també tota la recerca sobre diferents tipus de discurs: distincions com monològic *vs* dialògic (o conversacional) se superposen a d'altres com registres (col·loquial, científic, literari, simplificat, críptic, etc.), gèneres o classes de text (conferències, sermons, contractes legals, testaments, classes, trucades d'emergència, entrevistes de feina, etc.) i tipus o modes textuais (narracions, descripcions, argumentacions, explicacions, etc.). En relació amb aquestes unitats es plantegen qüestions com la codificació discursiva del significat proposicional; la utilització de recursos lingüístics de cara a, d'una banda, l'organització i la cohesió interna del text i, d'altra banda, l'adequació del text al context extralingüístic, etc. (Castellà, 1992; Cuenca, 2008).

8. ELS ESTUDIS DE PRAGMÀTICA I ANÀLISI DEL DISCURS SOBRE EL CATALÀ: L'HETEROGENEÏTAT TEMÀTICA I EL PREDOMINI DE L'ORIENTACIÓ DESCRIPTIVISTA I APLICADA

Com hem vist, la recerca sobre el català ha atès, almenys en part, tots els objectius generals de la pragmàtica i l'anàlisi del discurs: els temes tractats, força heterogenis, demostren l'assumpció dels objectius generals d'aquesta disciplina àmplia per part dels estudiosos de la llengua catalana. Certament, el nombre de treballs és relativament baix si el comparem amb els estudis gramaticals, que compten amb la força, i el temps, d'una tradició antiga i ben arrelada; però la perspectiva pragmàtica sembla haver-se consolidat, de manera definitiva, com una línia de treball adequada per donar compte dels processos de l'ús i de la relació entre l'ús i les estructures en la llengua catalana, i podem esperar que la investigació en aquesta línia continuï. Cal dir, en tot cas, que en l'aproximació a aquests objectius han predominat, fins avui, els enfocaments descriptius, més que no pas els explicatius. S'ha tendit, de manera majoritària, a adoptar (o adaptar) els models teòrics dominants per a la descripció de la llengua, sense pensar que la recerca sobre el català podia fer aportacions teòriques rellevants a aquests models, que podrien contribuir a explicar els fenòmens observats. Aquesta tendència s'explica, potser, per la vinculació de la lingüística catalana a una tradició filològica força ancorada, d'una banda, en el descriptivisme de la gramàtica tradicional i, d'altra, en la necessitat de projectar socialment els resultats de la recerca, que sovint es transmeten en forma de recomanacions prescriptives sobre els models de la llengua en els diversos àmbits d'ús. Alguns dels treballs que s'han redactat després del 2000 evidencien, tanmateix, un interès més clar per contribuir a la discussió teòrica i per abordar els temes amb voluntat explicativa. En els propers anys veurem, probablement, un augment en el nombre de treballs que adopten aquesta perspectiva, sense que això suposi l'abandonament del descriptivisme i de la difusió dels resultats de la recerca en

els diversos àmbits d'aplicació de la lingüística catalana, la necessitat dels quals és inqüestionable.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALTURO, Núria (2001). «Les activitats no són accions (situacions i tipus de text en anglès i en català)». *Caplletra*, núm. 30, p. 111-134.
- ALTURO, Núria; CHODOROWSKA-PILCH, Marianna (2009). «La gramaticalització de *sisplau*». *Els Marges*, núm. 88, p. 15-37.
- ALTURO, Núria; HENGVELD, Kees (2010). «La dimensió pragmàtica de la cohesió en la conversa». *Caplletra*, núm. 49, p. 1-20.
- ARACIL, Lluís Vicent (1982). «Remarques al projecte *Manual de llengua catalana*». A: *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, p. 229-247.
- (1983). *Dir la realitat*. Barcelona: Països Catalans.
- BACH, Carme (2001). *Els connectors reformulatius catalans: Anàlisi i proposta d'aplicació lexicogràfica*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra. Disponible en línia a: <<http://www.tdx.cat/TDX-0311102-163528>>.
- BASSOLS, Margarida (1989). «Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs». *Caplletra*, núm. 7, p. 33-47.
- (1990). *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2001). *Les claus de la pragmàtica*. Vic: Eumo.
- (2006). «Qui s'està de defensar la seva opinió? Argumentació i pragmàtica». A: ALTURO, Núria; BESA, Josep; BLADAS, Òscar; NOGUÉ, Neus (ed.). *L'argumentació*. Barcelona: PPU, p. 63-87.
- (2007). *El llenguatge dels polítics: Anàlisi del cas català*. Vic: Eumo.
- BERENGUER, Josefa; SALVADOR, Vicent (1998). «Análisis de algunos marcadores discursivos en un corpus conversacional bilingüe catalán-español». *Acti del XXI Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza*. Vol. IV. Tübingen: Max Niemeyer, p. 863-872.
- BOIX, Emili (1993). *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- BOIX, Emili; PAYRATÓ, Lluís (1997). «An overview of Catalan sociolinguistics and pragmatics». *Catalan Review*, núm. 9, vol. 2, p. 317-403.
- CABRÉ, M. Teresa (1984). «L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica». *Llengües en contacte. Papers genera{dors/tius} de comunicació*, núm. 3, p. 34-50.
- (1986). «L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica». *Llengua & Literatura*, núm. 1, p. 281-304.
- (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: IULA.
- CALSAMIGLIA BLANCAFORT, Helena; TUSÓN VALLS, Amparo (1999). *Las cosas del decir: Manual de análisis del discurso*. Barcelona: Ariel.
- Caplletra*, núm. 18 (1995). [Volum monogràfic sobre fraseologia]
- CARRERA i SABATÉ, Josefina (1998). «Estudi del comportament dels segments /bl/, /gl/ i /r/». A: PAYRATÓ, Lluís (coord.). *Oralment: Estudis de variació funcional*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 57-74.

- CASTELLÀ, Josep M. (1992). *De la frase al text: Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries.
- COTS, Josep M.; NUSSBAUM, Lucila; PAYRATÓ, Lluís; TUSÓN, Amparo (1989). «Conversa(r)». *Caplletra*, núm. 7, p. 51-72.
- CUENCA, M. Josep (2003). «Two ways to reformulate: a contrastive analysis of reformulation markers». *Journal of Pragmatics*, vol. 35, núm. 7, p. 1069-1093.
- (2006). *La connexió i els connectors: Perspectiva oracional i textual*. Vic: Eumo.
- (2008). *Gramàtica del text*. Alzira: Bromera.
- (2009). «La pragmàtica en la gramàtica». A: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Memòria: Curs 2007-2008*. Barcelona: IEC. Disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000068%5C00000040.pdf>>.
- CUENCA, M. Josep; MARÍN, M. Josep (2001). «Verbos de percepción gramaticalizados como conectores. Análisis contrastivo español-catalán». A: MALDONADO, Ricardo (ed.). *Estudios cognoscitivos del español*, p. 215-238. [Monogràfic de la Revista Española de Lingüística Aplicada (RESLA)]
- CUENCA, M. Josep; TODOLÍ, Júlia (1996). «Actituds i components culturals en l'adquisició i l'ensenyament de llengües». A: PUJOL, M.; SIERRA, F. (ed.). *Las lenguas en la Europa Comunitaria: La enseñanza de segundas lenguas y/o de lenguas extranjeras*. Amsterdam: Rodopi. (Diálogos Hispánicos; 18), p. 179-200.
- ESPINAL, M. Teresa (1988). *Significat i interpretació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FITÓ, Jaume (2009). «El gest i la dixi d'espai en textos instructius». *Caplletra*, núm. 46, p. 9-41.
- GONZÁLEZ, Montserrat (2004). *Pragmatic markers in oral narrative. The case of English and Catalan*. Amsterdam: John Benjamins.
- GRAU, Maria (2003). *La modalització: Manifestacions de la subjectivitat lingüística en els discursos acadèmics orals i escrits*. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- GUASCH, Oriol; NUSSBAUM, Luci (ed.) (2007). *Aproximacions a la competència multilingüe*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- GUZMÁN, Josep R. (2002). «Cortesía i traducció al català de marques d'atenuació en les peticions». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 15, p. 9-25.
- LABORDA, Xavier (1993). *De retòrica: La comunicació persuasiva*. Barcelona: Barcanova.
- MAINGUENEAU, Dominique; SALVADOR, Vicent (1995). *Elements de lingüística per al discurs literari*. València: Tàndem.
- MARÍN, M. Josep (2004). *Discurs i gramaticalització: Verbs de percepció usats com a marcadors discursius en el debat electoral*. Tesis doctoral. Universitat de València.
- MAYOL, Laia (2008). «Catalan "Déu n'hi do" and conventional implicatures in exclamatives». *Catalan Journal of Linguistics*, núm. 7, p. 135-156. Disponible en línia a: <<http://ddd.uab.cat/pub/cjol/16956885v7p135.pdf>>.
- MESEGUER, Lluís; VILLANUEVA, María Luisa (ed.) (1998). *Intertextualitat i recepció*. Castelló: Universitat Jaume I.
- NOGUÉ, Neus (2008). *La dixi de persona en català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- NUSSBAUM CAPDEVILA, Luci (1992). «Manifestacions del contacte de llengües en la interlocució». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 10, p. 99-124.
- PAYÀ, Marta (2004). «Interacció del grup tonal i el gest en el discurs: una aproximació d'anàlisi multimodal». A: PAYRATÓ, Lluís; ALTURO, Núria; PAYÀ, Marta (ed.). *Les fronteres del llenguatge: Lingüística i comunicació no verbal*. Barcelona: PPU, p. 155-172.

- PAYRATÓ, Lluís (1985). *La interferència lingüística: Comentaris i exemples català-castellà*. Barcelona: Curial.
- (1996). *Català col·loquial: Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. 3a ed. València: Universitat de València. [1a ed., 1988]
- (1999). *Llengua catalana III: anàlisi del discurs*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- (2002). «L'enunciació i la modalitat oracional». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel. *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 2. Barcelona: Empúries, p. 1149-1220.
- (2009). «Pragmàtica i anàlisi del discurs. Els últims dotze anys (1997-2008)». Versió revisada inèdita de la Conferència «Pragmàtica (i anàlisi del discurs). Els últims dotze anys (1996-2007)». II Simposi Internacional de Catalanística (Berlín, 1-2 d'octubre de 2007).
- PAYRATÓ, Lluís; ALTURO, Núria; PAYÀ, Marta (ed.) (2004). *Les fronteres del llenguatge: Lingüística i comunicació no verbal*. Barcelona: PPU.
- PAYRATÓ, Lluís; SALVADOR, Vicent (1990). «Recull bibliogràfic comentat sobre anàlisi del discurs». *Caplletra*, núm. 7, p. 143-155.
- (ed.) (2003). *Noves SL: El calidoscopi pragmàtic* (hivern). Disponible en línia a: <<http://www6.gencat.cat/llengcat/noves/hemeroteca/hivern03.htm>>.
- PIQUER, Adolf (2000). «Pragmàtica del català». *Caplletra*, núm. 29, p. 53-68.
- PRADILLA, Miquel Àngel; PRIETO, Pilar (2001). «Entonación dialectal catalana: la interrogación absoluta neutra en catalán central y en tortosino». *Actas del Segundo Congreso de Fonética Experimental* (Granada, 5-7 abril).
- PRIETO, Pilar (1995). «Aproximació als contorns entonatius del català central». *Caplletra*, núm. 19, p. 161-186.
- (2002). «Entonació». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel. *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 1. Barcelona: Empúries, p. 395-465.
- PUJOLAR, Joan (1997). *De què vas, tio?* Barcelona: Empúries.
- RIBAS, Montserrat (2000). *Discurs parlamentari i representacions socials: La representació de la immigració que emergeix de les preguntes d'una Comissió d'Estudi Parlamentària*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.
- RIGAU, Gemma (1981). *Gramàtica del discurs*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- ROBLES i SABATER, Ferran (2009). «Lingüística aplicada a l'ensenyament i nous corrents d'investigació en lingüística». *Caplletra*, núm. 47, p. 207-234.
- SALVADOR, Vicent (1984a). «Cap a un nou programa d'investigació en la lingüística catalana actual». A: CASANOVA, Emili (ed.). *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner: Estudis de llengua i literatura catalanes*. València: Universitat de València, p. 343-348.
- (1984b). «Cap a un nou programa d'investigació en l'àmbit de la lingüística catalana». A: FERRANDO, Antoni (ed.). *Miscel·lània Sanchis Guarner, III*. València: Universitat de València; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 229-251.
- (1990). «L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura». *Caplletra*, núm. 7, p. 9-31.
- (1997). «Dialectologia, pragmàtica i anàlisi del discurs». A: LLORET, Maria-Rosa [et al.] (ed.). *Anàlisi de la variació lingüística*. Barcelona: PPU: Universitat de Barcelona, p. 203-228.
- SALVADOR, Vicent; GUZMÁN, Josep R. (1999). «Retòrica i recepció de la literatura romàntica: sobre les traduccions d'un text d'ETA Hoffmann». *Quaderns de Filologia. Estudis lingüístics*, núm. 4, p. 239-256.

- TERUEL PLANA, M. Elvira (1997). *Retòrica, informació i metàfora: Anàlisi aplicada als mitjans de comunicació de massa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. (Aldea Global; 2)
- TUSÓN, Amparo (1995). *Anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries.
- VALLDUVÍ, Enric (2002). «L'oració com a unitat informativa». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel. *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 2. Barcelona: Empúries, p. 1221-1279.
- VALLÈS, Teresa (2004). *La creativitat lèxica en un model basat en l'ús: Una aproximació cognitiva a la neologia i la productivitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VERSCHUEREN, Jef (1999). *Understanding Pragmatics*. Londres: Arnold.
- VIANA, Amadeu (1986). «Sobre el català col·loquial». *Els Marges*, núm. 35, p. 86-94.
- (2004). *Acròbates de l'emoció: Exploracions sobre conversa, humor i sentit*. Tarragona: Arola.
- VILÀ SANTASUSANA, Montserrat; GRAU TARRUELL, Maria (ed.) (2007). «Modalització i cortesia lingüística». *Articles: Revista de Didàctica de la Llengua i de la Literatura* [Barcelona: Graó], núm. 42.
- VILLALBA, Xavier (2007). «La dislocació a la dreta en català i castellà: microvariació en la inter-fície sintaxi/pragmàtica». *Caplletra*, núm. 42, p. 53-68.
- (2008). «Exclamatives: A thematic guide with many questions and few answers». *Catalan Journal of Linguistics*, núm. 7, p. 9-40.